

Wydział Budownictwa i Architektury
Politechnika Opolska
Ul. Katowicka 48,
45-061 Opole
j.kleszcz@po.edu.pl

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr inż. Małgorzaty Bartyny - Zielińskiej pt. „Zieleń miejska w zapisach dokumentów planistycznych Wrocławia z lat 1989-2022 - ewolucja podejścia”

Promotor: dr hab. inż. arch. Magdalena Belof, prof. PWr
Promotor pomocniczy: dr inż. arch. Tomasz Majda
Dyscyplina naukowa: architektura i urbanistyka
Jednostka: Wydział Architektury Politechniki Wrocławskiej

1. Podstawa prawna

Podstawę do opracowania niniejszej recenzji stanowią:

- Pismo Przewodniczącego Rady Dyscypliny Naukowej Architektura i Urbanistyka Wydziału Architektury Politechniki Wrocławskiej, prof. dr hab. inż. arch. Rafała Czernera z dnia 06.12.2023, nr W1/4020/79/2023.
- Umowa o dzieło nr 02/12/PRR/2023 z dnia 06.12.2023 r.
- Rozprawa doktorska, tom I i II.
- Ustawa z dn. 14.03.2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, z późn. zmianami.

2. Charakter rozprawy

Recenzowana rozprawa doktorska pani Małgorzaty Bartyny - Zielińskiej została wykonana pod kierunkiem dr hab. inż. arch. Magdaleny Belof oraz dr. inż. arch. Tomasza Majdy na Wydziale Architektury Politechniki Wrocławskiej i została ukończona w 2023 roku. Egzemplarz pracy przedłożony do recenzji składa się z dwóch tomów formatu A4, z czego tom I ,w układzie pionowym, liczy 153 strony podzielone na 7 rozdziałów, zaś tom II, w układzie poziomym, liczy 496 stron bez podziału struktury.

3. Struktura rozprawy

Tom I rozprawy doktorskiej, liczący 153 strony, został uzupełniony 63 ilustracjami i 5 tabelami. Zastosowano w nim 624 przypisy dolne oraz odwołano się do 111 pozycji bibliograficznych oraz 421 aktów prawnych (w większości do aktów prawa miejscowego). W bibliografii nie uwzględniono źródeł internetowych przytaczanych w tekście rozprawy w przypisach dolnych oraz jako źródła części ilustracji.

Całość składa się z 7 rozdziałów podzielonych na podrozdziały, w tym 5 rozdziałów stanowiących merytorycznie spójną całość - zasadniczą treść rozprawy oraz dwa rozdziały - włączone do numeracji streszczenia w języku polskim i angielskim oraz spisy.

Rozdział **pierwszy** „Wstęp” zawiera określenie przyczyn podjęcia tematu, przedmiotu i zakresu badań, celu pracy oraz głównych hipotez badawczych, opisuje strukturę pracy oraz przyjętą metodologię, jak również podstawowy przegląd piśmiennictwa dla badanej tematyki.

Rozdział **drugi** „Ewolucja podejścia w planowaniu terenów zieleni w miastach europejskich od początku XX w. po dzień dzisiejszy” stanowi przegląd poglądów i doktryn urbanistycznych powstałych od początku XX wieku (oraz chwilę wcześniej, co nie zostało wyraźnie zaznaczone w pracy) i ich wpływu na ukształtowanie się postaw projektantów i władz miejskich wobec zieleni miejskiej obecnie. Podsumowanie rozdziału znalazło się w jego środku, za nim umieszczono podpunkt dotyczący nowych paradygmatów projektowych oraz analizę zapisów prawa europejskiego oraz światowego, mających wpływ na kształt polityki planistycznej wobec zieleni w Polsce.

Rozdział **trzeci** „Planowanie zieleni we Wrocławiu w latach 1998-2022” stanowi główną część rozprawy. Został on podzielony na 8 podrozdziałów w podziale na przedziały czasowe. Doktorantka rozpoczyna analizą tła historycznego (lata 1807-1989), a kolejne przedziały zostały wyznaczone zakresem czasowym obowiązywania kolejnych dokumentów planistycznych dla Wrocławia, opisanych jako: 1989-1997, 1998-2006, 2006-2010, 2010-2017, 2018-2022. Wnioski płynące z analiz znalazły się w środkowym podrozdziale. Dalej nastąpiła ocena skuteczności wdrażania zapisów planistycznych na wybranych przypadkach w odniesieniu do zakresu obowiązywania poszczególnych studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Wrocław.

Rozdział **czwarty** „Planowanie zieleni w Polsce” składa się z dwóch, nie związanych ze sobą bezpośrednio, podrozdziałów. Pierwszy z nich stanowi podsumowanie praktyk planistycznych pięciu wybranych, dużych miast w Polsce, posiadających miejskie pracownie planistyczne: Warszawy, Krakowa, Gdańska, Poznania i Łodzi. Analiza ta została zakończona wydzielonymi podrozdziałem wnioskami. Drugi podrozdział stanowi próbę analizy postaw zawodowych planistów i urzędników miejskich opisanych na podstawie przeprowadzonych wywiadów częściowo ustrukturyzowanych w podziale na siedem wybranych kategorii zagadnień, zakończone podsumowaniem.

Rozdział **piąty** „Ewolucja podejścia do planowania zieleni w Polsce - próba oceny” stanowi bardzo zwięzłą formę podsumowania przeprowadzonego wywodu bez wyraźnie zestawionych wniosków końcowych, które zastąpiono wskazaniem do opracowania katalogu dobrych praktyk w zakresie planowania zieleni miejskiej. Doktorantka nazywa je w rozwinięciu „-dyskusją”, chociaż w pracy brak jest faktycznie tego elementu.

Rozdział **szósty** „Streszczenie pracy po polsku i angielsku” zawiera poprawnie sformułowane streszczenie pracy w języku polskim i angielskim.

Rozdział **siódmy** „Źródła i spisy” zawiera spis ilustracji, tabel, aktów prawnych przywołanych w tekście tomu I oraz bibliografię. Układ spisu ilustracji zawiera błędy i nie odpowiada częściowo faktycznej kolejności występowania ilustracji oraz ich sumarycznej liczby w tekście. Bibliografia nie została podzielona na typy przytoczonych publikacji, nie zawiera również części źródeł internetowych przytoczonych w treści rozprawy.

Tom II liczący 496 stron, nie posiada ilustracji, spisu treści ani bibliografii. Zawiera wstęp oraz jedną tabelę przedstawiającą analizę zapisów miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego uchwalonych w latach 1998-2006, bez podania miejscowości, której dotyczy.

Plany zostały ułożone w kolejności rosnących numerów porządkowych uchwał, na podstawie których zostały wprowadzane, a więc w układzie chronologicznym.

4. Ocena merytoryczna rozprawy

4.1. Wybór tematu, problem badawczy, zakres pracy, stan badań

Tematem rozprawy doktorskiej pani Małgorzaty Bartyny - Zielińskiej jest „Zieleń miejska w zapisach dokumentów planistycznych Wrocławia z lat 1989-2022 - ewolucja podejścia”. Jego sformułowanie jest wynikiem wieloletniego doświadczenia zawodowego Doktorantki i obserwacji potrzeb środowiska urbanistów i planistów w prześledzeniu pewnych kierunków rozwoju sposobu planowania zieleni miejskiej w Polsce oraz wyznaczeniu trendów rozwojowych tego typu struktur, jako jednego z głównych elementów świadczących o jakości przestrzeni publicznej miast.

Autorka jasno i czytelnie określiła przedmiot badań, czyniąc nim tereny zieleni miejskiej, a dokładnie zmieniające się podejście do określania funkcji i roli zieleni we Wrocławiu poprzez zapisy prawa wynikające z dokumentów planistycznych obowiązujących na terenie miasta. Określono zakres przestrzenny badań na teren Wrocławia w jego granicach administracyjnych w analizowanym przedziale czasowym. Główne zainteresowania badawcze obejmują okres od początków transformacji systemowej w Polsce, od lat 80-tych XX w., aż do końca 2022 roku. Jest to okres obowiązywania różnych form dokumentów planistycznych dla miasta, od planów ogólnych, przez studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, aż do pojawienia się nowej formuły prawnej zastępującej studium - planu ogólnego. Całość została zaprezentowana na tle historii kształtowania zieleni miejskiej Wrocławia oraz historycznych i współczesnych podstaw teoretycznych tych działań.

4.2. Teza, cel pracy, przyjęte metody badawcze, realizacja założeń badawczych

Za główny cel pracy Autorka uznała zdiagnozowanie zmian zachodzących w trendach planowania zieleni we Wrocławiu w okresie ostatnich trzydziestu lat. Dodatkowo sformułowane zostały trzy cele szczegółowe o charakterze porządkującym i poznawczym, dotyczące uporządkowania pojęć związanych z planowaniem zieleni i powiązania ich z nowymi trendami w planowaniu miast; prześledzenie ewolucji zapisów dotyczących zieleni w dokumentach planistycznych miasta i wskazanie ich przełożenia na sposób kształtowania zieleni we Wrocławiu oraz ostatni, dotyczący identyfikacji problemów związanych z przeniesieniem idei, tendencji, w szczególności w odniesieniu do błękitno-zielonej infrastruktury, na zapisy w dokumentach planistycznych.

W pracy sformułowano trzy hipotezy badawcze:

- W okresie ostatnich 30 lat w planowaniu miasta Wrocławia można wyróżnić okresy wyraźnie wyróżniające się podejściem do zapisu planistycznego dotyczącego zieleni.
- Zmiany w podejściu do planowania zieleni są odzwierciedleniem globalnych i europejskich trendów związanych z postrzeganiem roli zieleni w urbanistyce.
- Realia prawne nie nadążają za potrzebą ugruntowania roli zieleni w dokumentach planistycznych i nie oferują rozwiązań systemowych i uniwersalnych, stąd w praktyce urbanistycznej poszukuje się lokalnie rozwiązań innowacyjnych.

W celu weryfikacji hipotez w pracy sformułowano również 6 pytań badawczych.

W swojej pracy Doktorantka korzystała z pięciu wyróżnionych metod badawczych: badań literatury, analizy krytycznej i porównawczej materiałów źródłowych tekstowych i graficznych, metody syntezy i wnioskowania, studium przypadku oraz metody wywiadu ustrukturyzowanego. Ostatnia z przyjętych metod nie została w pełni poprawnie opisana, a tę część metody, którą opisano później w podrozdziale 4.2 trudno potraktować jako w pełni miarodajną ze względu na brak precyzyjnego określenia danych początkowych, być może ze względu na brak, pojawiającego się w tekście rozprawy, odniesień do załącznika nr 4. Tę ostatnią metodę należałoby uznać raczej za wywiad częściowo ustrukturyzowany ze względu na jego opis w rozprawie.

Mimo tych drobnych uwag uważam, że w rozprawie przyjęto prawidłowe metody badawcze, pozwalające przeanalizować zagadnienie w sposób pełny i szczegółowy.

4.3. Konstrukcja pracy i zawartość merytoryczna

Przyjęta struktura pracy jest klarowna i logiczna, z czytelnym podziałem na części składowe. Najistotniejszą częścią pracy jest analiza sposobu planowania zieleni we Wrocławiu jako działania systemowego, zawarta zwłaszcza w rozdziale 3 i ukazująca wielowątkowe wpływy, jakie na ten proces wywierał sposób kształtowania polityki miejskiej, krajowej oraz światowej. Praca dotyczy ważnych treści i prowadzi do istotnych wniosków, stąd tym bardziej uwagę zwracają opisane poniżej niedociągnięcia, odciągające uwagę czytelnika od zasadniczej treści rozprawy.

Warta podkreślenia jest wartość merytoryczna części analitycznej pracy. Analiza została przeprowadzona na bardzo dużym zbiorze przykładów, co pozwoliło na diagnozę zjawiska, wyodrębnienie tendencji w sposobie kształtowania zapisów planistycznych w poszczególnych, poprawnie dobranych, przedziałach czasowych.

Większość rozdziałów głównej części pracy, opisujące wyniki badań (rozdziały 3 i 4) została zakończona podsumowaniem cząstkowym (oprócz podrozdziałów 3.1, 3.7 i 3.8). W związku z tym zastanawia zamieszczenie na końcu rozdziału 4.1 „wniosków” zamiast podsumowania.

Wnioski płynące z przeprowadzonej analizy zostały zebrane w sposób bardzo (wręcz za bardzo) syntetyczny w rozdziale 5, podzielonym na podsumowanie badań oraz wytyczne w zakresie dobrych praktyk w planowaniu zieleni w mieście, stanowiącej jednocześnie element dyskusji z wynikami badań. Mimo poprawności przeprowadzonego wywodu część ta pozostawia największy niedosyt zwłaszcza, że w podrozdziale 5.2 pojawiają się zalecenia nie wynikające bezpośrednio z tekstu rozprawy i odnoszące się m.in. do „demontażu Izby Urbanistów”, roli architekta i urbanisty w procesie tworzenia zieleni w miastach.

Przyjęta w pracy metodologia wydaje się dobrana poprawnie, choć dużą wątpliwość budzi zastosowanie w pracy formy wywiadu częściowo ustrukturyzowanego, jako odbiegającego od bardzo spójnego wywodu pozostałej części pracy. Zaprezentowane dane są niekompletne, Doktorantka przywołuje odniesienie do danych szczegółowych podanych w załączniku nr 4, którego nie dołączono do rozprawy (najprawdopodobniej omyłkowo). Uważam, że tę część pracy (rozdział 4.2) bez straty dla jakości wywodu można by usunąć, na rzecz bardziej ustrukturyzowanej analizy porównawczej rozwiązań planistycznych w zakresie zieleni pomiędzy poszczególnymi okresami obowiązywania kolejnych zmian prawa planistycznego w Polsce pomiędzy Wrocławiem, a wybranymi miastami (zgodnie z podrozdziałem 4.1). W mojej opinii podrozdział 4.2 należałoby wyłączyć z przedłożonej do oceny pracy, a samą analizę

przeprowadzoną metodą wywiadu pogłębić i precyzyjniej opisać i potraktować jako materiał na osobną, potencjalnie bardzo interesującą i potrzebną, publikację.

Ze względu na zachowanie czytelności pracy dla osób nie znających struktury przestrzennej Wrocławia jako obszaru badań, wskazane byłoby również prześledzenie i zobrazowanie we wstępnej części pracy zmian przestrzennych miasta i jego granic administracyjnych w analizowanym zakresie czasowym, ponieważ Autorka, oprócz podstawowego zakresu czasowego od lat 80-tych XX w. do 2022 roku, omawia w pracy również okresy wcześniejsze, kiedy obszar Wrocławia zmieniał znacząco zakres swoich granic.

Zastanawia niekonsekwencja w zastosowanej strukturze rozdziałów pracy. Część z nich została zaopatrzona w wydzielone „Podsumowanie”, w części takowe podsumowanie zostało zamieszczone w środku rozdziału lub nie ma go wcale, a w części z rozdziałów podsumowanie zostało zastąpione wnioskami. W strukturze pracy wyraźnie widać brak elementu dyskusji i próby określenia przyszłych kierunków badawczych związanych z analizowanym tematem. Jest to tym ważniejsze, że przedłożona do recenzji praca dotyczy spraw aktualnych i istotnych dla procesu kształtowania polityki przestrzennej Wrocławia, a także długotrwałych skutków wdrażania analizowanych zapisów oraz potencjalnej konieczności naprawy skutków tego procesu, w wypadku przyjęcia w procesie planowania błędnych założeń dotyczących zieleni miejskiej.

Ze względu na przekrojowy i systematyzujący wiedzę w zakresie zieleni miejskiej Wrocławia charakter pracy istotny staje się słownik pojęć, który w mojej opinii, powinien zostać rozbudowany i umieszczony na początku pracy, nie zaś w środku rozdziału 3. Dla czytelności wymagany byłby oprócz słownika pojęć również indeks skrótów użytych w pracy, ponieważ Autorka stosuje zamiennie dla wybranej grupy pojęć z zakresu stosowanych w Polsce dokumentów planistycznych określenia pełne, skrótowe oraz zwyczajowe (potoczne), co wpływa na czytelność pracy dla szerszego grona odbiorców, np. „miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego”, „plan miejscowy”, „plan”, „mpzp” itp.

Rozdział dotyczący planowania zieleni we Wrocławiu w latach 1807-1989 nie został zaopatrzony w stosowne odniesienia do literatury, w związku z tym nie wiadomo, z jakich źródeł korzystała Autorka przy braku odniesienia również do materiałów źródłowych z zasobów Archiwum Budowlanego Wrocławia.

Rozdział 3.1.4 „Po II wojnie światowej do 1989 r.” jest niekompletny - nie prezentuje pełnej historii sposobu kształtowania zieleni miejskiej Wrocławia w okresie po 1946 roku, a więc również sposobu realizacji normatywów w zakresie kształtowania zieleni oraz sposobu realizacji polityki miejskiej w tym obszarze.

Ostatnia z przedstawionych w pracy hipotez, dotycząca nienadążania realiów prawnych za potrzebą ugruntowania roli zieleni w dokumentach planistycznych i braku oferty rozwiązań systemowych i uniwersalnych nie została w pełni udowodniona. Podrozdział 3.8, omawiający skuteczność wdrożeniową przepisów prawa miejscowego na podstawie wybranych studiów przypadku opiera się na analizie niewielkiej liczby przykładów omówionych bez próby ich porównania i usystematyzowanego podsumowania.

Na uwagę zasługuje analiza miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego zamieszczona w tomie II, przeprowadzona bardzo dokładnie i systematycznie. Potencjał tej części rozprawy nie został przez Doktorantkę w pełni wykorzystany - oba tomy są względnie

mało ze sobą powiązane, w pracy zastosowano mało wzajemnych odniesień pomiędzy tomami, co bardzo podniosłoby walor czytelności pracy.

W wypadku analizy zapisów planów miejscowych powstałych we Wrocławiu w okresach obowiązywania kolejnych dokumentów nie wyjaśniono, dlaczego Doktorantka nie brała nigdy pod uwagę wszystkich uchwalonych w danym okresie planów oraz jakie były precyzyjne kryteria odrzucenia części z dokumentów, np.:

Czas obowiązywania studium	Ilość opracowanych w danym okresie planów miejscowych	Ilość przeanalizowanych planów miejscowych
1998-2006	115	107
2006 -2009	90	75
2010-2017	132	112
2018-2022	106	65

5. Redakcja pracy

Praca została zredagowana w sposób czytelny, choć zastrzeżenie wzbudza różny sposób formatowania tomów I i II. Rozprawa została napisana zasadniczo w sposób poprawny językowo i zaopatrzona w aparat badawczy w postaci przypisów dolnych, spisów i bibliografii właściwych dla tego typu opracowania. Układ treści jest poprawny, choć uwagę budzi zastosowanie odmiennej struktury poszczególnych tomów rozprawy. W tomie II brakuje spisu treści oraz bibliografii. Całość treści tomu II stanowi pojedyncza tabela licząca prawie 500 stron (!), zaopatrzona w nagłówek jedynie na pierwszej stronie.

Forma zapisu podpisów ilustracji jest niespójna (użycie wielkiej i małej litery, zakańczanie zdań kropkami). W pracy pojawiają się nieliczne błędy literowe oraz błędy interpunkcyjne i pojedyncze błędy ortograficzne, pozostające bez znaczącego wpływu na jakość opracowania, natomiast znacznie obniżającego jego czytelność.

W tomie I zastosowano przypisy dolne o bardzo niejednorodnej strukturze. Sposób ich zapisu nie jest spójny. Odnośniki do źródeł internetowych zostały zapisane w sposób błędny, bez podania (tam, gdzie jest to możliwe) autorstwa i tytułów przytaczanych dokumentów. Autorka nie podaje również nigdzie dat dostępu do stron internetowych (oprócz trzech przypisów na str. 7). Źródła internetowe nie zostały ujęte w wykazie literatury. W rozprawie zastosowano również bardzo różne i nie zawsze kompletne (oraz często rozbieżne) formy zapisu bibliograficznego dla źródeł pisanych zarówno w przypisach dolnych, jak i bibliografii, pojawiają się również pojedyncze odnośniki w stylu APA.

W pracy w kilku miejscach razi użycie zwrotów potocznych takich, jak „część słownikowa”, „zmiękczenie” ochrony zieleni, „użycie wytrycha”, miasto „wchodzi w czwartą dekadę”.

Pomimo powyższych, relatywnie drobnych uwag strona edytorska pracy nie budzi poważniejszych zastrzeżeń. Napisana ona została poprawnym językiem, z zastosowaniem terminologii właściwej opracowywanemu tematowi. Przegląd literatury został opracowany prawidłowo od względem merytorycznym. Ilustracje zostały dobrane właściwie, choć uwagę budzi wielkość samych rycin, zwłaszcza dotyczących dokumentów planistycznych, która to uniemożliwia ich głębszą analizę oraz brak przeprowadzenia graficznej próby syntezy zagadnienia poprzez stworzenie schematu rozkładu planów miejscowych na planie Wrocławia itp.

6. Podsumowanie i wniosek końcowy

Przedstawiona do oceny rozprawa doktorska Pani mgr inż. Małgorzaty Bartyny- Zielińskiej „Zieleń miejska w zapisach dokumentów planistycznych Wrocławia z lat 1989-2022 - ewolucja podejścia” jest autorskim opracowaniem naukowym stanowiącym istotny wkład w rozwój dyscypliny architektura i urbanistyka i spełnia wymogi stawiane w Ustawie z dn. 14.03.2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, z późn. zmianami.

Zgodnie z przedstawioną oceną rozprawy doktorskiej pani mgr inż. Małgorzaty Bartyny-Zielińskiej „Zieleń miejska w zapisach dokumentów planistycznych Wrocławia z lat 1989-2022 - ewolucja podejścia” stwierdzam, że **spełnia ona wymagania stawiane rozprawom doktorskim w dyscyplinie architektura i urbanistyka** i wnoszę do Rady Dyscypliny Naukowej Architektura i Urbanistyka Politechniki Wrocławskiej **o przyjęcie rozprawy i jej dopuszczenie do dalszego procedowania.**

Z poważaniem,

dr hab. inż. arch. Justyna Kleszcz

